

TREBİNYE

3,5 km. batıya). Trebinye 1948'de 5120 kişilik nüfusa sahipken 1961'de 4073'e düştü, 1981'de 17.270'e ve 1991'de 21.870'e yükseldi. Çoğunluğu Sırp olan nüfusun 4228'i müslümandı (% 19). Bosna savaşı esnasında (1992-1995) Sırp milliyetçi güçleri Trebinye'de kontrolü ele geçirdi. Şehrin müslüman nüfusu ve çevredeki köylüler sürüldü, camileri havaya uçuruldu, arazileri parklara veya arsalarla çevrildi. 2004-2005'te Trebinye'nin eski müslüman nüfusunun çoğu evlerine geri döndü. Dışarıdan aldıkları destekle daha önce yapıldığı gibi Üçüncü Ahmed Camii'ni yeniden inşa etmeyi başardılar.

BİBLİYOGRAFYA :

P. Contarini, *Diario del viaggio da Venezia Constantinopoli di Paolo Contarini che andavo bailo per la Repubblica Veneta alla Porta ottona nel 1580*, Venezia 1856, s. 13-14; Philippe Dufresne-Canaye, *Le voyage de Levant, 1573-Publié et annoté par* (ed. M. H. Hauser), Paris 1897, s. 23-24; Mustafa Busuladžić, "Osman-paşa Resulbegović", *Kalendar Gajret 1939*, Sarajevo 1938, s. 276; Ivan Frano Jukić, *Putopisi i istorisko-etnografski radovi*, Sarajevo 1953, s. 388-389; Hamdija Kreševljaković, *Hanovi i karavansaraji u Bosni i Hercegovini*, Sarajevo 1957, s. 54-55; a.m.f., *Kapetanije u Bosni i Hercegovini*, Sarajevo 1980, s. 137-143; a.m.f. – H. Kapidžić, "Stari Hercegovacki Gradovi", *Nase Štarine*, II, Sarajevo 1954, s. 15-17; Ayverdi, *Aurupa'da Osmanlı Mimârî Eserleri II*, III, 467-471; Mehmed Mujezinović, *Islamska Epigrafička Bosne i Hercegovine*, Sarajevo 1982, III, 357-363; Mato Njavro – Sulejman Balić, *Herzegovina, Geschichte, Kultur, Kunst*, Zagreb 1985, s. 106-114; M. Gojković, *Stari Kameni Mostori*, Beograd 1989, s. 92-100; Hivzija Hasanedić, *Muslimanska Baština u Istočnoj Hercegovini*, Sarajevo 1990, s. 231-251; Ahmed S. Aličić, *Sumarni popis sandžaka Bosne iz 1468/69 godine*, Mostar 2008, s. 151-154; Vladislav Skarić, "Trebinye u XVIII vijeku", *Glasnik Zemaljskog Muzeja u Bosni i Hercegovini*, XLV, Sarajevo 1933, s. 39-70; Aleksandar Solovjev, "Trgovina bosanskim robljem od godine 1661", *Glasnik Zemaljskog Muzeja* (Sarajevo 1946), s. 139-162; S. Ti., "Trebinye", *Enciklopedija Jugoslavije*, Zagreb 1971, VIII, 362.

MACHIEL KIEL

TRİNİDAD ve TOBAGO

Güney Amerika'nın kuzeyinde adalardan oluşan ülke.

I. FİZİKİ ve BEŞERİ COĞRAFYA**II. TARİH****III. ÜLKEDE İSLÂMİYET**

Karaib denizinin (Antil denizi) güneydoğu ucunda iki büyük ve birkaç küçük adadan meydana gelir. 1962 yılında bağımsızlığına kavuşan ülkenin resmî adı Trinidad ve Tobago Cumhuriyeti (Republic of Trinidad and Tobago), yüzölçümü 5130 km², nüfu-

su 1.300.000 (2007), başşehri Port of Spain (50.000), ikinci önemli şehri San Fernando'dur (61.000).

I. FİZİKİ ve BEŞERİ COĞRAFYA

Ülkeyi teşkil eden iki adanın büyüğü Trinidad 4828 km² yüzölçümüne sahiptir. Ada, kuzey-güney doğrultusunda 80, doğu-batı doğrultusunda 60 km. kadar uzunluktadır. Trinidad'ın 32 km. kuzeydoğusunda güneybatıya doğru uzanan Tobago 301 km²'dir. Yüzey şekillerinin silik olduğu her iki ada aslında Venezuela kıyı dağlarının doğudaki uzantılarından ibarettir. Trinidad adasında Kuzey dağları, Merkez dağları ve Güney dağları adıyla üç dağ sırası yer alır. Kuzey dağları üzerindeki Cerro del Aripo 940 m. ile adanın ve ülkenin en yüksek noktasıdır. Bu dağ sıraları kuzeyde Caroni, güneyde Naparima ovası gibi alçak alanlarla ayrılmıştır. Güney dağları kabaca doğu-batı doğrultulu faylarla parçalanmıştır. Bunlardan Los Bajos fayı çevresinde çamur volkanları bulunmaktadır. Tobago adasının en yüksek yeri 572 metredir.

Ülke kuzeydoğu yönlü alize rüzgârlarının etkisi altındadır. Tropikal savan ikliminin hâkim olduğu adalarda yağış miktarları yer yer 3000 milimetreyi bulur. Trinidad'ın güneyindeki alçak alanlarda ise 1500 milimetreye kadar düşer. Trinidad'da kurak mevsim ocak-nisan, yağışlı mevsim mayıs-aralık arasındadır. Eylül ya da ekim ayı genellikle durağan bir dönemdir. Yıllık ortalama sıcaklık 25°C dolayındadır. Kurak mevsimde gece sıcaklık 20°C'ye kadar iner. Sıcaklıklar nemli mevsimde gün içinde 30°C'yi geçer ve nem oranı da % 90'ı bulur. Tobago tropikal fırtına kuşağının güneyinde yer almakla beraber zaman zaman bu fırtınalardan etkilenir (1963 Flo-ra kasırgası gibi).

Trinidad'ın başlıca akarsuları Ortoire, Caroni ve Guayamare, Tobago'nun Courland'dır. Ülke topraklarının flora ve faunası Karaib denizinin öteki adalarından çok Güney Amerika anakarasına benzerlik gösterir. Yüksek kesimleri kaplayan tropikal yağmur ormanları büyük ölçüde tahrip edilmiştir. Alçak ve nisbeten kurak olan kesimlerde savanlar, akarsu boylarında yoğun orman toplulukları ve kıyılarda çoğunlukla mangrovlar yer alır. Florasına 2280 kadar çiçekli bitki kayıtlıdır, bunların 215'i bu adalara özgüdür. Faunasında da 100'den fazla memeli hayvana, yetmiş kadar sürüngen ve 400'den fazla kuş türüne rastlanmaktadır. Trinidad ve Tobago'nun korunan doğal alanları yüzölçümünün yak-

laşık % 5'ini meydana getirir. Çok sayıda bitki ve hayvan türüne yaşam alanı olan Nariva (6234 hektar) ve Caroni (5611 hektar) bataklıkları ülkenin önemli sulak alanlarının başındadır. Trinidad mangrovlarının % 60'ını içine alan Caroni bataklığındaki en yaygın bitkiler "rziphora" ve "avicennia" türleridir. Mangrov ormanları Tobago'nun daha çok güneybatısında (özellikle Bon Accord lagünü, Buccoo körfezi) yoğunlaşır.

2002 yılı verilerine göre 1.262.366 olan nüfus 2007 yılında 1.3 milyonu aşmıştır; kilometrekareye 253 kişi düşmektedir. Nüfusun % 75'i şehirlerde, % 25'i kırsal alanlarda yaşamaktadır. Gelişmekte olan birçok ülke gibi burada da şehirlerde yaşayanların çokluğu kırsal kesimdeki ekonomik koşulların uygun olmamasıyla ilgilidir. Halk yerli dili konuşmakla beraber ülkenin resmî dili İngilizce'dir. Fransızca, İspanyolca ve Çince diğer yaygın dillerdir. Ülkede hristiyanların oranı % 53 (Katolikler % 34, Protestanlar % 19), müslümanların oranı % 10 civarındadır. Nüfusun % 37'si çeşitli inançlara sahiptir.

Belli başlı ticaret ürünleri çeltik, kakao, kahve, şeker kamışı ve şekerdir; narenciye ve kurutulmuş hindistan cevizi diğer tarımsal gelir kalemlerini oluşturur. XVIII. yüzyılın ilk çeyreğinden beri ülkede kakao plantasyonları kurulmuştur. Kaynaklarda dünyanın en iyi kakaosunun burada yetiştiği belirtilmektedir. Bunların yanında ham petrol ve petrol ürünleri, doğal gaz, kimyasallar ve demir çelik ürünleri, azotlu gübreler başlıca tarım dışı ihrac mallarıdır. Makineler, ulaşım araçları, çeşitli mâmuller, gıda maddeleri ve canlı hayvan başlıca ithalât konusu malları teşkil etmektedir. Trinidad ve Tobago, Karaib topluluğu ve serbest pazarı (CARICOM) üyesidir. Trinidad adasının güneybatı kesiminde yer alan Pitch Lake (Asphalt Lake) dünyanın en önemli doğal asfalt kaynaklarından biridir. Turizm açısından birçok güzelliği barındıran (Port of Spain şehrinin güneyindeki Caroni bataklığında görülen kuş çeşitliliği, Tobago adasının güneybatısındaki geniş kumsallar vb.) Trinidad ve Tobago'da turizm gelirleri yıldan yıla büyük değişim göstermektedir. Bu değişimde doğal afetler etkili olduğu gibi zaman zaman turist gemilerinin rotalarında yapılan değişiklikler de önemli rol oynamaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

W. B. Chaitan – V. R. Graterol, "A Gravity Investigation of the Pitch Lake of Trinidad and Tobago", *Transactions of the 2nd Geological Conference of the Geological Society of Trinidad and*

Tobago, 3-8 April, Port of Spain 1990, s. 49; *Demographic Yearbook: Economic and Social Affairs*, New York 2009, s. 98, 183, 259, 467, 498, 545, 642, 646; A. N. Dia v.dğr., "Trinidad Mud Volcanoes: Where do the Expelled Fluids Come From?", *Geochimica et Cosmochimica Acta*, LXIII/7-8, Amsterdam 1999, s. 1023-1038; M. J. Day – M. S. Chenoweth, "The Karstlands of Trinidad and Tobago, Their Land Use and Conservation", *GJ*, CLXX/3 (2004), s. 256-266; J. Leiter – S. Harding, "Trinidad, Brazil and Ghana: Three Melting Moments in the History of Cocoa", *Journal of Rural Studies*, XX/1, Amsterdam 2004, s. 113-130; E. K. Ramchran, "Mid-to-late Holocene Sea Level Influence on Coastal Wetland Development in Trinidad", *Quaternary International*, CXX/1, Amsterdam 2004, s. 145-151; B. Ramlal – S. M. J. Baban, "Developing a GIS Based Integrated Approach to Flood Management in Trinidad, West Indies", *Journal of Environmental Management*, LXXXVIII/4, Amsterdam 2008, s. 1131-1140; C. Gibbes v.dğr., "Wetland Conservation: Change and Fragmentation in Trinidad's Protected Areas", *Geoforum*, XL/1, Amsterdam 2009, s. 91-104; *Global Forest Resources Assessment 2005-Thematic Study on Mangroves Trinidad and Tobago Country Profile* (Draft, August 2005), <http://www.fao.org/forestry/8985-1-199.pdf> (09.10.2010).

MERAL AVCI

II. TARİH

Avrupalılar, Trinidad ve Tobago'dan ilk defa 1498 yılında Kristof Kolomb'un üçüncü keşif gezisinde İspanyol gemicilerinin ada sahillerine çıkmasıyla haberdar oldular. Bu sırada adalarda Aravak dili konuşan çeşitli gruplarla Karaib yerlileri yaşıyordu. Trinidad, İngilizler tarafından işgal edildiği 1797 yılına kadar İspanyol sömürgesi halinde kaldı. 1802'den itibaren resmen İngiliz sömürgesi yapıldı. Tobago adası, iki yüzyıl boyunca birçok defa el değiştirerek çeşitli Avrupalı devletlerin, nihayet 1814'te İngiliz sömürgeci yönetiminin hâkimiyetine girdi. 1889'da İngiliz hükümeti her iki adayı tek yönetim altında topladı. Trinidad ve Tobago, 1958-1962 yılları arasında İngiltere'nin bölgede bağımsız bir federasyon şeklinde kurduğu The West Indies'in bir parçası oldu. 31 Ağustos 1962'de bu federasyondan ayrılan Trinidad ve Tobago, İngiliz Milletler Topluluğu'na bağlı müstakil bir statü kazandı. 1976'da ülke yeni bir anayasa ile cumhuriyet rejimine geçti. 1980'de Tobago adası özerklik için bazı haklar aldı. 1996'da parlamento adaya daha geniş bir özerklik tanıyınca Tobago Meclisi adanın özerk yönetiminden sorumlu tek kurum haline geldi.

III. ÜLKEDE İSLÂMİYET

İslâm dininin ülkeye girişi XVIII. yüzyılın ikinci yarısına kadar uzanır. Atlantik köle ticareti esnasında 1777'de Batı Afrika'dan

dan şeker kamışı tarımında çalıştırılmak üzere getirilen köleler arasında bulunan müslümanlarla Trinidad'da İslâm'ın varlığı duyulmaya başlandı. Bu müslümanların çoğu Senegal'de yaşayan Mandingo kabilesine mensuptu ve Arapça konuşmaktaydı. İlk getirilen köleler daha çok Port of Spain şehrinde ikamet etti. 1802 yılında adalara sevkedilen kölelerin sayısı 20.000'e ulaştı. Bölgede yer alan müslüman köleleri özgürlüklerine kavuşturmak amacıyla çeşitli kuruluşlar oluşturuldu (Free Mandingo Society). 1840'lı yıllarda Hindistan'dan getirilen ve şeker kamışı tarlalarında çalıştırılan anlaşmalı işçiler arasındaki müslümanlar adalara gelen ikinci müslüman grubu meydana getirmektedir. 1881'de bölgede bulunan Hintli işçi sayısı 50.000'e çıktı. Hindistanlı işçilerin adalara getirilmesi XX. yüzyıl başlarına kadar sürdü. Bunların arasındaki müslümanlar çoğunlukla Sünnî Hanefî idi; aralarında az sayıda Şîi de vardı. İşçilerin genellikle çalışma sürelerinin dolmasından ardından ülkelerine dönmeyip adalara yerleşmeleri sebebiyle 1914-1921 arasında bölgedeki topluluklara İslâm'ı öğretmek üzere Hindistan'dan din adamları geldi. 1924 yılına kadar Hindistan'dan getirilen çok miktarda Hint kökenli işçinin yaklaşık altıda biri müslümandı. Hıristiyanlığı kabul etmeleri için çeşitli baskılara maruz kalan müslümanlar, bu baskılardan ancak ülkenin İngiliz sömürgesinden ayrılıp bağımsız olduğu 1962 yılında kurtulabildi. Hint kökenli müslümanlar daha çok Trinidad, Afrika kökenliler ise Tobago adasında yerleşmişti. Ülkede ayrıca Çin'den gelen küçük bir grup müslüman yaşamaktadır.

XIX. yüzyılın sonlarından itibaren müslüman toplumun ihtiyaçlarının giderilmesi ve haklarının savunulması amacıyla pek çok teşkilât kuruldu. İlk teşkilâtlanma 1883'te ülkeye anlaşmalı işçi olarak gelen Seyyid Abdülaziz adlı bir Afganlı ile başladı. Seyyid Abdülaziz, sözleşme süresinin dolduğu 1893'ten sonra kurduğu Doğu Hindistan Cemiyeti'nin (The East Indian Association) başkanlığını yaptı. Birçok caminin inşasına öncü olan Seyyid Abdülaziz 1907'de Trinidad'a kadı tayin edildi. 1927'de Takvîyetü'l-İslâm Cemiyeti'ni (Tackveyatul-Islami Association [TIA]) teşkil etti. Ardından gelen İslâmî kuruluşların en önemlisi 1930'larda oluşturulan ve müslümanların % 80'ini temsil eden, yönetim tarafından müslümanların resmî temsilcisi kabul edilen Ehl-i sünnet ve'l-cemaat Cemiyeti'dir (Anjuman Sunnatul Jamaat Association [ASJA]). Trinidad Muslim League

(TML), Trinidad Islamic Association (TIA) ve on dört küçük cemaati bir araya getiren The United Islamic Organization diğer önemli İslâmî kuruluşlardır. Bunların yanında Güney Amerika ve Karaibler İslâm Tebliğcileri ile İslâmî Vakıf ve Tebliğ Cemaati gibi bölgenin genelinde teşkilatlanmış cemiyetler de ülkede faaliyette bulunmaktadır. İslâmî gruplar arasında siyasî açıdan en tanınmış olanı ise 1980'lerin ortalarında Yâsîn Ebû Bekir'in kurduğu Jamaat al-Muslimin'dir (JAM). Örgüt sonradan İslâmiyet'i seçmiş, çoğunluğu Afro-Trinidad kökenli müslümanları temsil eder. Yâsîn Ebû Bekir liderliğindeki silâhlı kişiler 27 Temmuz 1990'da parlamento basarak başbakanı ve bazı devlet yöneticilerini rehine aldılar ve bir darbe girişiminde bulundular. Ancak bu teşebbüs hükümet kuvvetleri tarafından bastırıldı. Bu örgüt daha sonraki yıllarda da bazı olaylara karıştı. Nijerya Fülânî Devleti'nin kurucusu dinî lider Osman b. Fûdî (Osman dan Fodio) geleceğinin Afro-Trinidad kökenli müslümanlar üzerinde büyük etkisi vardır. Bu sebeple ülkede Şeyh Osman b. Fûdî Cemaati (Jama'at of Shaykh Uthman b. Fudi) adlı bir grup bulunmaktadır.

Trinidadlı müslümanlar XIX. yüzyılın ortalarında Port of Spain'de bir mektep kurdular. Batılı misyonerler, 1870 civarında ülkede ilk mescidlerin görüldüğünü kaydeder. 1930'lu yılların başlarında dinî eğitimin verildiği ilk mektepler açıldı. Ancak bunlar planlı bir müfredata ve iyi hocalara sahip olmayan gayri resmî okullardı. Düzenli okulların ilki 1930'ların sonlarına doğru Hint kökenli müslümanlar tarafından Chaguanas'ta hizmete sokuldu. Müslümanların daha etkin biçimde teşkilatlanmasıyla birlikte okul ve cami sayısı artmaya başladı. Günümüzde ülkede 100 civarında cami bulunmaktadır. Bunların % 70'i Anjuman Sunnatul Jamaat Association, diğerleri Trinidad Muslim League ve Trinidad Islamic Association'a bağlıdır. Trinidad'da Ahmediyye tarikatı önemli nüfuz sahibidir. Ülkede müslümanların banka ve şirketleri de vardır. Trinidad ve Tobago Devleti müslümanların bazı kutsal günlerini ve bayramlarını tanımaktadır. Müslümanların çıkardığı başlıca süreli yayınlar arasında *The Torch of Islam* (*The Islamic Herald*), Anjuman Sunnat-ul-Jamaat Association'un resmî yayın organı *Muslim News*, Cemâat-i Müslimîn'in yayın organı *Al-Nur*, Müslüman Gençler Cemiyeti'nin çıkardığı *Al-Naadiyah* ve İslâm Vakfı'nın (Islamic Trust) yayın organı *Muslim Standart* sayılabilir.